

НОРМИ Й ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК НЕОБХІДНІ СКЛАДНИКИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Костюченко Олена Євгенівна,

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень
Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових
експертиз Національної академії правових наук України

Стаття присвячена дослідженню норм й правил етичної поведінки та академічної доброчесності як необхідного складника розвитку юридичної освіти. У статті наголошується, що норми й правила етичної поведінки та доброчесності таких представників юридичних професій, як адвокати, прокурори, судді, свідчать, що на рівні законодавчих приписів доброчесна поведінка є складником їхніх професійних обов'язків. Визначення й конкретизацію самих норм і правил поведінки законодавець відносить до компетенції органів самоврядування – колегіальних органів, які реалізують свої повноваження на рівні локальної нормотворчості. Наголошується, що такі норми закріплюють правила поведінки, але при цьому вони містять поняття, які не мають чіткого нормативного визначення, як-то: доброчесність, добросовісність тощо. Це певною мірою ускладнює оцінювання поведінки представників юридичних професій на предмет дотримання норм і правил етики та доброчесності, адже ці поняття є оціночними.

Відстоюється думка, що проведений аналіз норм і правил етичної поведінки та доброчесності представників юридичної професії є важливим для розуміння їх ролі у формуванні професійних якостей майбутнього правника. В процесі навчання здобувачі освіти (майбутні юристи) повинні не просто дотримуватися у своїй поведінці етичних норм і правил академічної доброчесності закладу вищої освіти, а й навчитися «будувати» своє життя, зокрема й повсякденне, на основі цих норм і правил, адже високоморальна поведінка, доброчесність тощо є необхідною умовою для реалізації своїх здібностей у юридичній професії.

Окремо наголошується, що розвиток юридичної освіти в Україні перш за все має на меті підготовку таких фахівців у галузі права, які своєю професійною діяльністю сприятимуть підвищенню довіри суспільства до держави, зокрема через утвердження верховенства права. Досягнення цієї мети неможливе без виховання у здобувачів юридичної освіти добропорядної й гідної поведінки. Формування такої поведінки здійснюється не лише через переконання в необхідності дотримання загальновизнаних норм моралі й етики, а й через регулятивний вплив локальних норм і правил етики та академічної доброчесності закладів вищої освіти на поведінку здобувачів освіти.

Ключові слова: юридична освіта, локальні норми, локальні акти, етична поведінка, доброчесність, правники, юридичні професії.

Kostiuchenko Olena. Norms and rules of ethical behavior and academic integrity as necessary components of the development of legal education in Ukraine

The article is devoted to the research of norms and rules of ethical behavior and academic integrity as a necessary component of the development of legal education. The article emphasizes that the norms and rules of ethical behavior and integrity of such representatives of legal professions as: lawyers, prosecutors and judges; testify that at the level of legislative prescriptions, the ethical and virtuous behavior is their professional duty. Regarding the norms and rules of behavior, the legislator assigns their definition and specification to the competence of self-government bodies – collegiate governing bodies, which exercising their authorities

at the level of local rule-making, detail and specify the specified rules of behavior. It is emphasized that such norms establish the rules of behavior, but they contain in their content concepts that do not have a clear normative definition, such as: integrity, good faith, etc. To some degree, this makes it difficult to evaluate the behavior of representatives of legal professions concerning the compliance with the norms and rules of ethics and integrity, because these concepts are evaluative.

It is argued that the conducted analysis of norms and rules of ethical behavior and integrity of representatives of the legal profession is important for understanding the role of norms and rules of ethical behavior and academic integrity in formation of professional qualities of a future lawyer. During the education students (future lawyers) must not only observe the ethical norms and rules of academic integrity in their behavior of the institution of higher education, but also learn to "build" their lives, in particular everyday life, based on these norms and rules. Because ethics, high moral behavior, integrity, etc. is a necessary condition for realizing one's abilities to work in the legal profession.

It is separately emphasized that the development of legal education in Ukraine is primarily aimed at training such specialists in law, who in their professional activities will contribute to increasing public trust to the state. In particular by strengthening and fortification of supremacy of the law. Achieving this goal is impossible without the formation of sustainable skills of ethical, respectable and decent behavior by students of legal education. The formation of such behavior is carried out not only due to the conviction of the need to observe generally recognized standards of morality and ethics, but also due to the regulatory influence of local norms and rules of ethics and academic integrity of higher education institutions on the behavior of students.

Key words: legal education, local norms, local acts, ethical behavior, integrity, lawyers, legal professions.

Постановка проблеми. Розвиток юридичної освіти в Україні нерозривно пов'язаний із утвердженням у державі верховенства права. При цьому формування професійної компетентності юриста не уявляється можливим за межами загальноновизнаних норм моралі та вимог доброчесності, що висувуються як на етапі підготовки правника, так і в період його професійного розвитку. Сумлінне ставлення до професійних обов'язків та високоморальна поведінка правника в процесі професійної комунікації базується на його суб'єктивному ставленні до етичних норм та доброчесності, і саме ці фундаментальні основи професійної поведінки формуються під впливом не лише загальноновизнаних цінностей, а й на основі формально визначених правил поведінки, які закріплюються переважно локальними актами підприємств, установ, організацій, де навчається й працює юрист. У зв'язку з цим виникає питання про регулятивний вплив локальних актів, у яких професійні спільноти визначають свої етичні стандарти поведінки та правила доброчесності, зокрема академічної, як базової умови для набуття професійної компетентності в межах обраної професії, спеціальності, спеціалізації.

Розв'язання означеної проблеми в цій статті ґрунтується на аналізі норм законодавства та локальних актів, що приймаються на рівні підприємств, установа, організацій, самоврядних організацій тощо. **Метою статті є** визначення ролі норм і правил етичної поведінки та академічної доброчесності у формуванні професійних якостей майбутнього правника.

Виклад основного матеріалу. Формування особистості здійснюється під час взаємодії з іншими людьми, адже тільки в певній спільноті ми можемо виконувати ті соціальні функції, які обрали для себе. Особливе місце в такій взаємодії відіграє професійна комунікація в процесі професійної діяльності. Водночас вже на етапі здобуття певного кваліфікаційного рівня в професії здобувач освіти опановує не лише фахові компетенції, а й формує цілісне уявлення про моделі професійної поведінки.

Події останніх років, що відбувалися в Україні, переконливо доводять вимогу часу щодо формування професійної компетентності фахівців у поєднанні з високоморальними якостями особистості, особливо коли йдеться про професіоналів, від яких залежить втілення принципу верховенства права в повсякденні. Своєю чергою питання доброчесності й сумлінності

юристів-практиків не може відмежовуватися від побудови й зміцнення демократичної правової української держави. Зважаючи на це, загальну проблему етики й доброчесності як складника розвитку юридичної освіти розділимо на дві підпроблеми: 1) правові можливості локальних актів та їхній регулятивний вплив на поведінку суб'єктів; 2) дотримання норм і правил етичної поведінки та доброчесності як професійний обов'язок представників юридичної професії.

Особливості сучасного суспільного життя, у якому неухильно зростає значення етичних вимог до представників різних професій, обумовили поширення практики прийняття локальних норм, де закріплюються загальні засади корпоративної та/чи професійної етики. Прикладом поширення локальних актів є сфера освіти, де здебільшого функціонують заклади державної та комунальної власності. В основі такої локальної нормотворчості лежить автономія закладів освіти, тобто «право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом» [1].

Специфіка локальних актів, як влучно зазначає Д.І. Сіроха, полягає в тому, що вони ухвалюються (розробляються) роботодавцем і працівниками або їхніми представниками й обмежені сферою їхньої дії – конкретною організацією, у якій вони ухвалені. Як наслідок, значення документів, ухвалених у самій організації, й посилення ролі договірної регламентування збільшується. Розробленням і ухваленням локальних актів сторони встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки на конкретному підприємстві. Ці акти в сучасних умовах є тією формою права, яка без ускладнених процедур ухвалення і введення в дію здатна врегулювати соціально-трудова відносини на будь-якому підприємстві й забезпечувати їхній динамічний розвиток. Це об'єктивний процес, спричинений реальними потребами життєдіяльності кожної організації. Ухваленням такого акта сторони ство-

рюють визначені правила поведінки для працівників, на яких поширюється його дія. Локальні акти визнаються державою й у разі виникнення трудових спорів беруться до уваги правоохоронними органами та судами [2, с. 49–50].

Інакше кажучи, якщо перенести моделі локального акта у сфері соціально-трудова відносин на відносини у сфері освіти, можна говорити про те, що ці акти мають аналогічні властивості, серед яких окремо необхідно виділити такі: 1) прийняття на колегіальній основі та встановлення загальнообов'язкових правил поведінки як для працівників закладу освіти, так і для її здобувачів; 2) завдяки ухваленню таких локальних актів посилення ролі автономії і створення умов для оперативного реагування на виклики, що постали перед конкретним закладом освіти; 3) вирішення спорів за участі суб'єктів, на яких поширюється дія локального акта закладу освіти, з урахуванням його положень.

Визначальним у регулятивному впливі на поведінку учасників освітнього процесу локальних актів закладів освіти, у яких закріплено норми й правила етичної поведінки та академічної доброчесності, є те, що законодавець у частинах 1 та 7 статті 42 Закону України «Про освіту» закріпив визначення поняття академічної доброчесності як сукупність етичних принципів й уповноважив заклади освіти визначати види академічної відповідальності учасників освітнього процесу (зокрема додаткові та/або деталізовані) за конкретні порушення академічної доброчесності внутрішніми положеннями, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності [1].

Такий підхід свідчить, що держава визнає регулятивний вплив локальних актів закладів освіти, у яких закріплено норми й правила етичної поведінки та академічної доброчесності. Це означає, що локальна норма є правовою й закріплює конкретні правила поведінки. Вона має форму письмового припису, що виходить з колективної волі учасників освітнього процесу й вимагає певної поведінки від суб'єктів, на яких вона поширюється,

тобто є вимогою щодо поведінки учасників освітнього процесу, порушення якої породжує правові наслідки, визначені як на рівні законодавства, так і на рівні локального акта закладу освіти щодо етики та академічної доброчесності.

Отже, якщо вести мову про регулятивний вплив на поведінку здобувача освіти локальних норм щодо етики та академічної доброчесності, то можна стверджувати, що законодавство, яке наділяє колегіальні органи управління закладу освіти правом ухвалювати локальні акти в цій сфері й визначати загальнообов'язкові правила поведінки, також надає уповноваженим суб'єктам право застосовувати до порушників заходи впливу, що мають для них негативні правові наслідки.

Водночас регулятивний вплив локальних актів роботодавця, що визначають норми й правила етичної поведінки та доброчесності для юристів-практиків, перебуває в прямій залежності від організаційно-правової форми реалізації ними права на працю. Отже, локальними нормами в такому разі виступають не тільки локальні акти роботодавця в їхньому класичному розумінні, а й локальні акти, прийняті професійними об'єднаннями правників та/або органами самоврядування.

До прикладу, відповідно до пункту 1 частини 1 статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики [3]. Наведені положення відсилають до конкретних правил адвокатської етики, закріплених у відповідному документі. При цьому зазначені правила є не просто даниною формальностям, а виступають локальними нормами, що підлягають перегляду та вдосконаленню відповідно до вимог часу [4, 5].

Якщо виходити з широкого тлумачення локальних актів у сфері праці й охоплювати цим поняттям локальні акти, прийняті уповноваженими суб'єктами у відносинах, де присутні різні організаційно-правові форми реалізації права на працю, як-то: трудові відносини, службово-трудова відносини, незалежна професійна діяльність тощо, то варто приділити окрему увагу таким властивостям локальних актів, як:

1) підзаконний характер, можливість розвитку, уточнення й конкретизації головним чином положень законодавчих та інших нормативних актів, прийнятих у встановленому порядку компетентними органами, і неможливість суперечити централізованому регулюванню; 2) наявність елементів випереджального регулювання, спрямованого на ліквідацію прогалин у праві, пошуку адекватного варіанта правового регулювання умов праці [6, с. 282].

Інакше кажучи, реалізація права на працю незалежно від організаційно-правової форми покладає на працівника зобов'язання щодо виконання професійних обов'язків, закріплених не лише законодавством, а й локальними актами, що поширюються на них у процесі їхньої професійної діяльності, а подекуди й у побуті. Рівень деталізації етичних норм та правил доброчесної поведінки залежить не лише від компетентності уповноважених суб'єктів, які, як правило, є колективними, а й від рівня розробленості як загального, так і спеціального законодавства.

Проаналізуємо окремі положення локальних актів, які регулюють етичні правила поведінки представників юридичних професій.

Які ж правила встановлено для адвокатів і на кого вони поширюються? Правила адвокатської етики поширюються на всіх адвокатів України, адвокатів іноземних держав, що внесені до Єдиного реєстру адвокатів України, а також на адвокатів України, право на зайняття адвокатською діяльністю яких зупинено в передбаченому законом порядку, адвокатів – членів органів адвокатського самоврядування, помічників та стажистів адвокатів, інших осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням), у частині, яка стосується їхньої діяльності (стаття 2). Стаття 7 аналізованих Правил прямо пов'язує професійну діяльність адвоката з утвердженням та практичною реалізацією принципів верховенства права та законності. У статті 11 міститься положення, відповідно до якого адвокат зобов'язаний надавати професійну правничу (правову) допомогу клієнту, здійснювати його захист та представництво компетентно й добросовісно, що передбачає знання відповідних норм

права, наявність необхідного досвіду їх застосування, доскональність у врахуванні всіх обставин, що стосуються доручення клієнта та можливих правових наслідків його виконання, ретельну підготовку до виконання доручення, а стаття 12⁻¹ зобов'язує адвоката бути добропорядним, чесно та гідно виконувати свої професійні обов'язки. Під час здійснення професійної діяльності в суді, зазначається у статті 44, адвокат повинен бути добропорядним, поводити себе чесно та гідно, утверджуючи повагу до адвокатської професії. У статті 57 закріплено правила та принципи поведінки адвоката в соціальних мережах. Згідно з положеннями статті 64 органи адвокатського самоврядування контролюють дотримання Правил адвокатської етики всіма адвокатами України та адвокатами іноземних держав, які відповідно до законодавства України здійснюють в Україні адвокатську діяльність, і сприяють їх дотриманню. Положеннями статті 66 аналізованих правил закріплено норму, відповідно до якої за порушення Правил адвокатської етики до адвоката можуть бути застосовані заходи дисциплінарної відповідальності в порядку, передбаченому чинним законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність, а також рішеннями З'їзду, актами Ради адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України [5].

Усе викладене вище дає підставу для висновку, що правила адвокатської етики закріплюють загальнообов'язкові правила поведінки для адвокатів та прирівняних до них осіб у частині професійної етики. Добропорядна, чесна поведінка є професійним обов'язком адвоката. Важливо зазначити, що поведінка адвоката підлягає оцінюванню не лише у відносинах з клієнтом та під час здійснення професійної діяльності в суді чи інших органах, а й у відносинах з іншими адвокатами, у громадській, науковій діяльності, у співпраці зі ЗМІ, у використанні мережі Інтернет і, зокрема, соціальних мереж тощо. Тобто етичні вимоги стосуються не тільки професійної діяльності, а й повсякденного життя, зокрема його публічної сфери.

Водночас, незважаючи на те, що ні спеціальним законом про адвокатську діяльність, ні правилами адвокатської етики не

подається визначення таких понять, як добропорядність, чесність тощо, за порушення правил поведінки, деталізованих у локальному акті, до адвоката можуть бути застосовані заходи дисциплінарної відповідальності.

До прокурорів в Україні також висуваються вимоги щодо їхньої поведінки та доброчесності. Зокрема, у статті 3 Закону України «Про прокуратуру» закріплено норму, згідно з якою засади діяльності прокуратури ґрунтуються на верховенстві права та визнанні людини, її життя й здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки найвищою соціальною цінністю, а також на неухильному дотриманні вимог професійної етики (пункти 1 та 10 частини 1 статті 3). Пункт 4 частини 4 статті 19 названого закону зобов'язує прокурора «додержуватися правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури», а пункт 6 частини 1 статті 43 закріплює положення про те, що прокурора може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження на такій підставі, як систематичне (два і більше разів протягом одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики [7].

У Кодексі професійної етики та поведінки прокурорів до принципів професійної етики та поведінки віднесено доброчесність, зразковість поведінки та дисциплінованість (стаття 4). Зміст статті 11 цього Кодексу акцентує увагу на тому, що підвищення авторитету прокуратури та зміцнення довіри громадян до неї прямо залежать від доброчесності, принциповості, компетентності, неупередженості прокурорів та сумлінного виконання ними службових обов'язків. У статті 16 до прокурорів висувається вимога дотримуватися загальноприйнятих етичних норм поведінки та бути взірцем доброчесності, вихованості й культури. В аналізованому документі також містяться вимоги щодо зовнішнього вигляду прокурора, зокрема у статті 20 закріплено таке: «...публічний характер діяльності прокурора та перебування під постійною увагою з боку суспільства покладає на нього особливі вимоги

щодо відповідного зовнішнього вигляду. Прокурор під час виконання службових обов'язків має дотримуватися ділового стилю одягу, який вирізняється офіційністю, стриманістю та акуратністю» [8]. Щодо оцінювання поведінки прокурора на предмет дотримання норм професійної етики, то таке оцінювання відповідно до статті 32 може проводитися під час дисциплінарного провадження та проведення службового розслідування. А стаття 33 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів наголошує, що дотримання вимог цього Кодексу є обов'язком, закріпленим у Законі України «Про прокуратуру». Порушення ж цього обов'язку тягне за собою відповідальність. Окремо вказується, що «в разі систематичного (два і більше разів протягом одного року) або одноразового грубого порушення правил прокурорської етики прокурора може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності» [8].

Отже, прокурор як представник юридичної професії, забезпечуючи втілення принципу верховенства права, повинен у своїй діяльності керуватися не лише приписами законодавства, а й дотримуватися норм і правил професійної етики й доброчесності. Недоброчесна поведінка може бути підставою для притягнення прокурора до відповідальності, зокрема дисциплінарної. Це свідчить, що норми й правила поведінки, закріплені локальними нормами, у разі їх порушення є підставою для настання конкретних негативних правових наслідків для прокурора.

Адвокати й прокурори не єдині представники юридичної професії, до поведінки яких висуваються певні вимоги. Так, згідно з пунктами 2 та 3 частини 7 статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «суддя зобов'язаний: 2) дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки в будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів; 3) подавати декларацію доброчесності судді та декларацію родинних зв'язків судді» [9].

Деталізацію правил суддівської етики здійснено в Кодексі суддівської етики, який

за своєю правовою природою є локальним актом, що поширюється на українських суддів. Кодекс суддівської етики у статті 1 закріплює вимогу про те, що «суддя повинен бути прикладом неухильного додержання вимог закону і принципу верховенства права, присяги судді, а також дотримання високих стандартів поведінки з метою зміцнення віри громадян у чесність, незалежність, неупередженість та справедливість суду» [10]. Отже, поведінка судді нерозривно пов'язана з принципом верховенства права. У статті 20 аналізованого документа закріплено вимоги до суддів щодо поведінки в соціальних мережах, на Інтернет-форумах та щодо спілкування в мережі Інтернет, відповідно до яких суддя може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету судді та судової влади. Водночас у статті 4 зазначено таке: «порушення правил етичної поведінки, встановлених цим Кодексом, не можуть самі по собі застосовуватися як підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та визначати ступінь їх вини» [10].

Отже, Кодекс суддівської етики, визначаючи норми й правила етичної поведінки, на відміну від Правил адвокатської етики та Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, безапеляційно наголошує на тому, що порушення суддею виключно правил етичної поведінки не є підставою для дисциплінарної відповідальності. Така відмінність, на наше переконання, обумовлена правовим статусом судді, адже законодавство й локальні акти не повинні створювати умов для посягання на його незалежність, зокрема й через тиск на суддю на підставі оціночних суджень про його етичну чи неетичну поведінку. Водночас оцінювання поведінки судді в контексті етичних норм і правил здійснюється через суддівське самоврядування, де й може бути здійснено максимально об'єктивно.

Наведені вище норми й правила етичної поведінки та доброчесності таких представників юридичних професій, як адвокати, прокурори, судді, свідчать, що на рівні законодавчих приписів доброчесна поведінка є складником їхніх професійних обов'язків. Визначення й конкретизацію

самих норм і правил поведінки законодавець відносить до компетенції органів самоврядування – колегіальних органів, які реалізують свої повноваження на рівні локальної нормотворчості. Водночас необхідно зазначити, що такі норми закріплюють правила поведінки, але при цьому вони містять поняття, які не мають чіткого нормативного визначення, як-то: доброчесність, добросовісність тощо. Це певною мірою ускладнює оцінювання поведінки представників юридичних професій на предмет дотримання норм і правил етики та доброчесності, адже ці поняття є оціночними. Водночас варто наголосити, що повністю уникнути оціночних понять у таких нормах і правилах неможливо. Саме тому оцінювання поведінки на предмет дотримання чи порушення означених норм здійснюється колегіально представниками цієї професії (колегами), що, на наше переконання, значною мірою мінімізує упереджене ставлення до особи, стосовно якої розглядається питання про порушення норм і правил етичної поведінки та доброчесності.

За результатами проведеного аналізу норм і правил етичної поведінки та доброчесності представників юридичної професії для розуміння їх ролі у формуванні професійних якостей майбутнього правника можна зробити висновок, що в процесі навчання здобувачі освіти (майбутні юристи) повинні не просто дотримуватися у своїй поведінці етичних норм і правил академічної доброчесності закладу вищої освіти, а й навчитися «будувати» своє життя, зокрема й повсякденне, на основі

цих норм і правил, адже високоморальна поведінка, доброчесність тощо є необхідною умовою для реалізації своїх здібностей у юридичній професії.

Висновки. Розвиток юридичної освіти в Україні перш за все має на меті підготовку таких фахівців у галузі права, які своєю професійною діяльністю сприятимуть підвищенню довіри суспільства до держави, зокрема через утвердження верховенства права. Досягнення цієї мети неможливе без виховання у здобувачів юридичної освіти добропорядної й гідної поведінки. Важливо, що формування такої поведінки здійснюється не лише через переконання в необхідності дотримання загальноновизнаних норм моралі й етики, а й через регулятивний вплив локальних норм і правил етики та академічної доброчесності закладів вищої освіти на поведінку здобувачів освіти. Той факт, що вже на етапі навчання порушення зазначених норм і правил тягне за собою настання негативних наслідків, вселяє в них усвідомлення невідворотності відповідальності. Формування професійної компетентності студента-правника у поєднанні зі стійкими навичками корегування своєї поведінки відповідно до норм і правил етичної поведінки та академічної доброчесності підвищує загальний рівень їхньої професійної культури та готує їх до гідного професійного життя. Отже, можемо впевнено стверджувати, що розвиток юридичної освіти, зокрема на основі норм і правил етичної поведінки та академічної доброчесності, є нагальною вимогою часу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відом. Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
2. Сіроха Д. І. Локальні нормативно-правові акти: сутність та соціальне призначення *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2019. № 41 том 2. С. 47–50.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відом. Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
4. Правила адвокатської етики, затверджені Установчим З'їздом адвокатів України від 17.11.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12?find=1&text=доброчес#Text>
5. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року 09 червня 2017 року зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 2019 року 15 лютого 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n4>

6. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 11 : Трудове право / редкол. С. М. Прилипко (голова), М. І. Іншин (заст. голови), О. М. Ярошенко та ін. ; Нац. акад. прав. наук. України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2018. 776 с.

7. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відом. Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

8. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017. зі змінами від від 21.12.2018, від 28.08.2021, від 28.02.2023. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/vseukrayinska-konferenciya-prokuroriv>

9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відом. Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

10. Кодекс суддівської етики. Рішення XI чергового з'їзд суддів України від 22.02.2013. *Вісн. Верховного суду України*. 2013. № 3. С. 27.